

KONFERENCIAKÖTET

Conference Proceedings

**Nemzetközi tudományos konferencia
a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából**
International Scientific Conference
on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2022. november 3.
3 November 2022, Sopron

**TÁRSADALOM – GAZDASÁG – TERMÉSZET:
SZINERGIÁK A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSSEN**

SOCIETY – ECONOMY – NATURE: SYNERGIES IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Szerkesztők / Editors:

OBÁDOVICS Csilla, RESPERGER Richárd, SZÉLES Zsuzsanna, TÓTH Balázs István

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2022. november 3. / 3 November 2022, Sopron

**TÁRSADALOM – GAZDASÁG – TERMÉSZET:
SZINERGIÁK A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSSEN**
SOCIETY – ECONOMY – NATURE:
SYNERGIES IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT

KONFERENCIAKÖTET
Conference Proceedings

LEKTORÁLT TANULMÁNYOK / PEER-REVIEWED STUDIES

Szerkesztők / Editors:

OBÁDOVICS Csilla, RESPERGER Richárd, SZÉLES Zsuzsanna, TÓTH Balázs István

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

UNIVERSITY OF SOPRON PRESS

SOPRON, 2023

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2022. november 3. / 3 November 2022, Sopron

Felelős kiadó / Executive Publisher: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila,
a Soproni Egyetem rektora / Rector of the University of Sopron

Szerkesztők / Editors:

Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla, Dr. RESPERGER Richárd, Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna,
Dr. habil. TÓTH Balázs István

Lektorok / Reviewers:

Dr. habil. BARANYI Aranka, Dr. BARTÓK István, Dr. BEDNÁRIK Éva,
BAZSÓNÉ dr. BERTALAN Laura, Dr. CZIRÁKI Gábor, Dr. FARAGÓ Beatrix,
Dr. HOSCHEK Mónika, Dr. habil. JANKÓ Ferenc, Dr. habil. KOLOSZÁR László,
Dr. KÓPHÁZI Andrea, Prof. Dr. KULCSÁR László, Dr. NEDELKA Erzsébet, Dr. NÉMETH Nikoletta,
Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla, Dr. habil. PAÁR Dávid, Dr. PALANCSA Attila,
Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád, PAPPNÉ dr. VANCSÓ Judit, Dr. habil. PATAKI László,
Dr. PIRGER Tamás, Dr. RESPERGER Richárd, Dr. habil. SZABÓ Zoltán,
Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna, Dr. SZÓKA Károly, Dr. TAKÁTS Alexandra,
Dr. habil. TÓTH Balázs István

Tördelőszerkesztő / Layout Editor: Dr. RESPERGER Richárd
Segédszerkesztő / Assistant Editor: NEMÉNY Dorka Virág

ISBN 978-963-334-450-7 (pdf)

DOI: [10.35511/978-963-334-450-7](https://doi.org/10.35511/978-963-334-450-7)

Creative Commons licenc: BY-NC-SA 2.5

Nevezd meg! Ne add el! Így add tovább! 2.5 Hungary
Attribution – Non commercial – Share Alike 2.5 HUNGARY

SZERVEZŐK

Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar (SOE LKK),
A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

A konferencia elnöke: Prof. Dr. Széles Zsuzsanna egyetemi tanár, dékán (SOE LKK)

Tudományos Bizottság:

- elnök: Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla PhD egyetemi tanár, Doktori Iskola-vezető (SOE LKK)
- társelnök: Dr. habil. TÓTH Balázs István PhD egyetemi docens, igazgató (SOE LKK)
- tagok: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila PhD egyetemi tanár (SOE LKK), rektor (SOE)
- Prof. Dr. SZÉKELY Csaba DSc professor emeritus (SOE LKK)
- Prof. Dr. KULCSÁR László CSc professor emeritus (SOE LKK)
- Prof. Dr. SZALAY László DSc egyetemi tanár (SOE LKK)
- Prof. Dr. Clemens JÄGER PhD egyetemi tanár, dékán (FOM)
- Prof. Dr. Alfreda ŠAPKAUSKIENĚ PhD egyetemi tanár (VU FEBA)
- Dr. habil. POGÁTSZA Zoltán PhD egyetemi docens (SOE LKK)
- Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád Ferenc PhD tudományos főmunkatárs (SOE LKK)
- Dr. Rudolf KUCHARČÍK PhD egyetemi docens, dékán (EUBA FIR)

Szervező Bizottság:

- elnök: Dr. RESPERGER Richárd PhD adjunktus (SOE LKK)
- tagok: Dr. NEDELKA Erzsébet PhD egyetemi docens, dékánhelyettes (SOE LKK)
- Dr. KERESZTES Gábor PhD egyetemi docens, dékánhelyettes (SOE LKK)
- Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ PhD egyetemi docens (EUBA FIR)
- Dr. habil. KOLOSZÁR László PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
- Dr. HOSCHEK Mónika PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
- PAPPNÉ dr. VANCSÓ Judit PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
- Dr. SZÓKA Károly PhD egyetemi docens (SOE LKK)
- titkár: NEMÉNY Dorka Virág kutatási asszisztens (SOE LKK)

ORGANIZERS

University of Sopron Alexandre Lamfalussy Faculty of Economics (SOE LKK),
For the Higher Education at Sopron Foundation

Conference Chairperson: Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna PhD Professor, Dean (SOE LKK)

Scientific Committee:

Chair: Prof. Dr. Csilla OBÁDOVICS PhD Professor, Head of Doctoral School (SOE LKK)

Co-Chair: Dr. habil. Balázs István TÓTH PhD Associate Professor, Director (SOE LKK)

Members: Prof. Dr. Attila FÁBIÁN PhD Professor (SOE LKK), Rector (SOE)

Prof. Dr. Csaba SZÉKELY DSc Professor Emeritus (SOE LKK)

Prof. Dr. László KULCSÁR CSc Professor Emeritus (SOE LKK)

Prof. Dr. László SZALAY DSc Professor (SOE LKK)

Prof. Dr. Clemens JÄGER PhD Professor, Dean (FOM)

Prof. Dr. Alfreda ŠAPKAUSKIENĖ PhD Professor (VU FEBA)

Dr. habil. Zoltán POGÁTSA PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Árpád Ferenc PAPP-VÁRY PhD Senior Research Fellow (SOE LKK)

Dr. Rudolf KUCHARČÍK PhD Associate Professor, Dean (EUBA FIR)

Organizing Committee:

Chair: Dr. Richárd RESPERGER PhD Assistant Professor (SOE LKK)

Members: Dr. Erzsébet NEDELKA PhD Associate Professor, Vice Dean (SOE LKK)

Dr. Gábor KERESZTES PhD Associate Professor, Vice Dean (SOE LKK)

Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ PhD Associate Professor (EUBA FIR)

Dr. habil. László KOLOSZÁR PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Mónika HOSCHEK PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Judit PAPPNÉ VANCSÓ PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Károly SZÓKA PhD Associate Professor (SOE LKK)

Secretary: Dorka Virág NEMÉNY Research Assistant (SOE LKK)

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENTS

1. szekció (személyes): Fenntartható gazdálkodás és menedzsment, körforgásos gazdaság Session 1 (personal): Sustainable Economy and Management, Circular Economy

Az ökológiai termelés és termékek piacának változásai a COVID-19 okozta megszorítások alatt

Dr. GYARMATI Gábor 11

Fenntartható fejlődés és körforgásos gazdaság a vállalkozások mindennapi életében

Dr. FEKETE-BERZSENYI Hajnalka – Dr. KOZMA Dorottya Edina –

Dr. MOLNÁRNÉ dr. BARNA Katalin – Prof. Dr. MOLNÁR Tamás 26

Fenntarthatóság a divatiparban (?) – Négy divatipari szervezet CSR jelentésének rövid áttekintése, valamint a fenntarthatóságra törekvés fogyasztók általi észlelésének vizsgálata

VIZI Noémi 39

Épített örökségeink fenntarthatósága a volt szovjet laktanyák újrahasznosításának példáján keresztül

TEVELY Titanilla Virág 52

2a. szekció (személyes): A fenntartható fejlődés globális és regionális vetületei

Session 2a (personal): Global and Regional Aspects of Sustainable Development

A migráció mérésének módszertani nehézségei

RUFF Tamás 65

2b. szekció (személyes): A fenntartható fejlődés globális és regionális vetületei

Session 2b (personal): Global and Regional Aspects of Sustainable Development

Munkaérték preferenciák vizsgálata a szállítási ágazatban

Dr. BALÁZS László – Dr. KŐKUTI Tamás 73

3. szekció (személyes): Turizmus és marketing, fenntartható turizmus

Session 3 (personal): Tourism and Marketing, Sustainable Tourism

Studentifikáció Lágymányoson, avagy az újbudai egyetemek hatása a fenntartható turizmusra

KISS Bence Álmos – PORHAJAS Gábor László 85

Book Consumption Literature – Literature Review on the Subject of the Behavior of Book Consumers

Miklós LÉGRÁDI – Dr. habil. Zoltán SZABÓ 96

Szállodaüzemi intézkedések irányvonalai a fenntarthatóság jegyében

MARTOS János András 114

Sportfogyasztási szempontú elemzés a Sopronban rendezett 2021-es Női Vízilabda Magyar Kupáról <i>CSISZÁR Szabolcs János – Dr. habil. PAÁR Dávid</i>	126
---	-----

4a. szekció (személyes): Pénzügyek, számvitel, fenntartható pénzügyek
Session 4a (personal): Finance, Accounting, Sustainable Finance

A könyvviteli szolgáltatási szakma megítélése. Összehasonlító elemzés a 2020. és 2022. évek felmérése alapján <i>Dr. VERESS Attila – Dr. SIKLÓSI Ágnes – Dr. SISA Krisztina A.</i>	136
--	-----

A KKV-szektor hitelezési tendenciának értékelése MNB adatok alapján <i>MÁRKUS Mónika</i>	147
--	-----

Az ellátási láncok fenntartható pénzügyi adaptációja – rövidtávú fizetési kötelezettségek finanszírozása <i>Dr. CZIRÁKI Gábor – HACKL János</i>	158
---	-----

ESG közzététel vizsgálata nemzetközi háttérű kereskedelmi bankok esetében Magyarországon <i>SIKLÓSI Veronika</i>	172
--	-----

4b. szekció (személyes): Pénzügyek, számvitel, fenntartható pénzügyek
Session 4b (personal): Finance, Accounting, Sustainable Finance

A fenntarthatóság és az osztalékpolitika kapcsolata <i>Dr. KUCSÉBER László Zoltán – Dr. CSOMA Róbert</i>	180
--	-----

Pénzügyi és öngondoskodási ismeretek a magyar középiskolák végzős osztályaiban 2021-ben <i>KOVÁCS Zoltán – TÖRÖNÉ Prof. Dr. DUNAY Anna</i>	188
--	-----

A cégértékelés módszertani kihívásai <i>FÁBIÁNNÉ JÁTÉKOS Judit Ilona</i>	203
--	-----

5. szekció (személyes): Sustainable Economy, Management and Development
Session 5 (personal): Sustainable Economy, Management and Development
(session in English)

The Qualitative Characteristics of Accounting Information: A Literature Review <i>Asma MECHTA – Prof. Dr. Zsuzsanna SZÉLES – Dr. Ágnes SIKLÓSI</i>	219
--	-----

Tourism Development in Indonesia - Surakarta City Role Supporting National Tourism Planning <i>Dr. Rizky Arif NUGROHO – Laura BAZSÓNÉ BERTALAN PhD – Judit PAPPNÉ VANCSÓ PhD</i>	228
--	-----

Green Manufacturing Practices Towards Sustainable Development in the Ready-Made Garments (RMG) Industry of Bangladesh <i>Dr. Md. Sadrul Islam SARKER – K. M. Faridul HASAN – Dr. István BARTÓK</i>	241
--	-----

Drivers and Barriers of GSCM Practices Implementation: Literature Review <i>Khouloud CHALLOUF – Dr. Nikoletta NÉMETH</i>	252
--	-----

6. szekció (személyes): Tourism and Marketing, Sustainable Tourism
Session 6 (personal): Tourism and Marketing, Sustainable Tourism
(session in English)

Impact of COVID-19 Pandemic on Tourism Sector in Vietnam <i>Thi Thuy Sinh TRAN – Dr. Nikoletta NÉMETH – Dr. Thai Thuy PHAM – Nhat Anh NGUYEN</i>	259
--	-----

Tourism in Troubled Times: the Economic and Social Effects of Short- and Expected Long-Term Changes <i>Dr. habil. Tamás SZEMLÉR</i>	276
---	-----

Application Areas of Drones: Exploratory Research from Residential and Corporate Perspectives <i>Bendegúz Richárd NYIKOS – Astrid IONESCU</i>	286
---	-----

7. szekció (online): A fenntartható fejlődés globális és regionális vetületei
Session 7 (online): Global and Regional Aspects of Sustainable Development

Németország elektromos személygépjármű exportja az Európai Unió tagállamaival <i>Dr. KONKA Boglárka</i>	295
---	-----

Fenntartható design - új megközelítések a terméktervezésben <i>NÁDAS Gergely – Dr. habil. MOLNÁR László</i>	307
---	-----

Challenges of the Adaptation Planning – Evolution of the Vulnerability Assessment Methodologies <i>Pál SELMECZI</i>	322
---	-----

Szisztematikus irodalmi áttekintés a személygépjárművekbe épülő elektromos hajtáslánc gyártásáról a fenntarthatóság szempontjából <i>Dr. TÓTH Árpád – BEGE András</i>	329
---	-----

Németország az európai labdarúgás térképén – jogi és sportföldrajzi megközelítés <i>Dr. ENGELBERTH István – Dr. VIRÁGH Árpád</i>	344
--	-----

A körforgásosság mérési lehetőségeinek vizsgálata a szállodaüzemeltetésben <i>KARAKASNÉ Dr. MORVAY Klára</i>	360
--	-----

Az állami nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának kihívásai <i>SZABÓ Zsolt Mihály</i>	377
---	-----

Competencies for Sustainable Development <i>Zsuzsanna NAGYNÉ HALÁSZ</i>	391
---	-----

8. szekció (online): Turizmus és marketing, fenntartható turizmus
Session 8 (online): Tourism and Marketing, Sustainable Tourism

Gyógynövényturizmus és az abban rejlő lehetőségek
– Az Észak-Magyarországi kínálati oldal primer vizsgálata
PÁSZK Norbert 400

Fiatal külföldi turisták pozitív és negatív tapasztalatai Budapesten
Dr. habil. GROTTE Judit – MAGYAR Tímea 408

Mit ígér Bükfürdő? A városmárka-kommunikáció lehetséges eszközei és csoportosításuk a POE-modell alapján
HORVÁTH Kornélia Zsanett 417

9. szekció (online): Fenntartható gazdálkodás, körforgásos gazdaság
Session 9 (online): Sustainable Economy, Circular Economy

Erdei biomassa lehetőségei és korlátai Magyarország energiabiztonságában
VARGOVICS Máté – Dr. NAGY Dániel 433

A körforgásos gazdaság és a soproni hulladékfeldolgozó stratégiája
KASZA Lajos – Dr. NÉMETH Patrícia 444

10. szekció (online): Sustainable Economy, Management and Development
Session 10 (online): Sustainable Economy, Management and Development
(session in English)

Comparison of the Density of Physicians and General Practitioners in the Hungarian Csongrád-Csanád Country and in the Territorial Units of Vojvodina for the Period 2002-2020
Dr. Ivana KOCSICSKA 453

The Re-Consideration of Business Diplomacy and Corporate Social Responsibility for International Business in the Post-Covid-19 World
Anh Tuan TRAN 463

Examining the Process of Project Preparation
Attila LEGOZA 474

The Relativity between Sustainable Management and Turnaround Management: Evidences and Suggestions for the Hungarian Agricultural Sector
Zsuzsanna VARGA – Dr. habil. Etelka KATITS – Dr. Éva SZALKA – Dr. Ildikó PALÁNYI – Katinka MAGYARI 484

Developing countries and Sustainability
Arjana KADIU – Dr. habil. Zoltán SZABÓ 504

The Effect of Supply Chain Management in Achieving Sustainability in Supply Chain in Four Seasons Hotel in Syria
Wael ALASFAR 519

**The Role of EGTCs and Euroregions in Economic Cooperation Across
the Hungarian-Romanian Border Between the Period 2007-2020**

Melinda BENCZI 531

11. szekció (online): Poszter szekció

Session 11 (online): Poster Session

Procrastination and its Influencet on Retirement Saving Plann

Khaliunaa DASHDONDOG 540

Színházi kommunikáció 2.0

Hazai kőszínházak jelenléte Facebookon és Instagramon a pandémia első évében

Dr. DÉR Cs. Dezső – Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád Ferenc – ZRINYI Ivett 554

A felnőttképzésben résztvevő álláskeresők elhelyezkedési esélyei

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

LE-DAI Barbara 575

Cost Analysis of Sustainable Concrete Production Using Waste Nanoparticles

Omar ZINAD – Dr. habil. Csilla CSIHA – Prof. Dr. Alya'a Abas AL-ATTAR 585

A migráció mérésének módszertani nehézségei

Methodological Difficulties in Measuring Migration

RUFF Tamás¹

PhD-hallgató (*PhD Student*)

Soproni Egyetem, Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
(*University of Sopron, István Széchenyi Economics and Management Doctoral School - Hungary*)

Absztrakt

A migráció egyidős az emberiség történetével, és történelmi korszakokként különböző intenzitással kerül a figyelem középpontjába ez a demográfiai folyamat. Az utóbbi évtizedben szakmai és közéleti szempontból is felértékelődött a migrációs folyamatokról szóló diskurzus. A téma szakértői számára mindig nagy kihívást jelent a ki- és bevándorlók számának meghatározása, valamint a rendelkezésre álló adatbázisok alapján megfelelő becslési eljárások kidolgozása. A tanulmányban a vándorlási statisztikák történetének bemutatása mellett kitérek a felhasználható adatbázisok által nyújtott lehetőségekre, illetve azok korlátaira. A nemzetközi vándorlás mérhetőségével kapcsolatban az elmúlt évtizedben több nehézség merült fel Magyarországon, ezek el-
lensúlyozására új kutatási projektek indultak, amelyek rövid áttekintésére is sor kerül.

Kulcsszavak: módszertan, migráció, adatbázisok

JEL-kódok: C80, F22, J61

Abstract

Migration is an ancient phenomenon in human history, and the focus on this demographic process varies in intensity from one historical period to another. The last decade has seen a professional and public debate on migration processes gain in importance. The challenge for experts on the subject is always to determine the number of emigrants and immigrants and to develop appropriate estimation procedures on the basis of the available databases. In addition to presenting the history of migration statistics, the paper will also discuss the possibilities and limitations of the databases that can be used. In the past decade, several difficulties have arisen in Hungary in relation to the measurability of international migration, and new research projects have been launched to counteract these, which will be briefly reviewed below.

Keywords: methodology, migration, databases

JEL Codes: C80, F22, J61

1. Bevezetés

A migráció nem újkeletű jelenség a társadalmak életében, korszakokként változó mértékben fejtette ki hatását ez a demográfiai jelenség. Egyes népcsoportok életének szerves részét képezte, akár több évig vagy évtizedig tartó vándorlással kerestek olyan területet, amelyet alkalmasnak tartottak arra, hogy hosszútávon letelepedjenek. A történelem során több esetben konfliktusok forrásává vált a migráció, ugyanakkor új és innovatív társadalomformáló hatására is láthatunk példákat.

A fentiek, illetve a migráció új formáinak megjelenése miatt a társadalomkutatók figyelmének fókuszában áll a nemzetközi vándorlás, azonban a különböző nyilvántartási rendszerek,

---

¹ ruff.tamas@phd.uni-sopron.hu

"A tanulmány a 129145 számú NKFI-azonosítójú OTKA kutatás keretében készült."

adatgyűjtési módszerek és adatbázisok miatt nem mindig könnyű pontos képet alkotni a vándorlás mértékéről.

A tanulmányban rendszerezni kívánom azt, hogy a nemzetközi vándorlás mérésének milyen módszertani kihívásai vannak, illetve a többféle rendelkezésre álló adatbázis ellenére miért nem lehet könnyen válaszolni arra a kérdésre, hogy hányan is hagyták el hazánkat.

2. A migráció fogalma és típusai

Mielőtt a fenti problémák összegyűjtésére sor kerülne, érdemes legelőször azt definiálni, hogy mit értünk migráció alatt. Az ENSZ Statisztikai osztályának ajánlása szerint (United Nations, 1998) nemzetközi migráns az a személy, aki lakhelyválttatása során egy másik országba költözött. Tovább finomítva a meghatározást, az ENSZ megkülönbözteti a hosszú távú migráns és a rövid távú migráns fogalmát, előbbi alatt azt a személyt érti, aki legalább 12 hónapra költözik a célországba, utóbbi alatt pedig azt, aki 3-12 hónap időtartamra költözik egy másik országba, kivéve, ha turisztikai, rekreációs jellegű, családlátogatás célú, üzleti, gyógykezelés vagy vallási zarándoklat céljából valósítja meg az utazást.

Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a migrációra és a nemzetközi védelemre vonatkozó közösségi statisztikákról (862/2007/EK), valamint a 2013. november 20-i rendelete az európai demográfiai statisztikákról (1260/2013/EU) szerint nemzetközi migráns olyan személy, aki legalább 12 hónapra megváltoztatja a tartózkodási országát.

Ehhez hasonló tartalmat ért a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) is a migráció definíciója kapcsán, amelyről akkor beszélhetünk véleményük szerint, ha az emberek megváltoztatják szokásos tartózkodási helyüket országon belül vagy a nemzetközi határokat átlépve (Sironi et al., 2019).

Láthatjuk, hogy a tartózkodási hely – ami sok esetben a születési helyet is jelenti -, meghatározó elem a migráció kutatása során. Figyelni kell azonban arra, hogy előfordulhat olyan eset is, amikor a határok változása miatt lesz más az emberek tartózkodási helye, s mindez úgy történik, hogy ők nem mozdultak el földrajzi szempontból. A másik szempont a vándorlás időtartamára vonatkozik, vagyis azt tekinthetjük nemzetközi migránsnak, aki minimum 12 hónapig tartózkodik egy másik országban. Utóbbi szemponttal kapcsolatban egyre többen hangsúlyozzák, hogy az új migrációs mozgások és a mögöttük meghúzódó motivációk sokfélesége miatt a fenti definíció túlságosan szűknek bizonyul (Fassmann et al., 2009; Gárdos & Gödri, 2014).

A nemzetközi vándorlás fogalmára nem találhatunk egységesen elfogadott, mindenki által ugyanúgy használt definíciót, amelynek következménye, hogy nincsen általánosan elfogadott módszertan a migrációs adatok gyűjtésére, és az országok statisztikai rendszerei is eltérést mutatnak egymástól.

Az ENSZ-ajánlás alapján az adatgyűjtésnek egyrészt a migráció típusára (célja, időtartama, előzményei) kell kiterjednie, másrészt a vándorlók olyan személyes, gazdasági és földrajzi jellemzőire, melyek lehetővé teszik a migráció demográfiai, gazdasági, társadalmi következményeinek mérését, értékelését, illetve előrebecslését. Ez utóbbi ismérvek közül a legfontosabbak: a születési hely, az állampolgárság, a nem, az életkor, a családi állapot, az iskolai végzettség, a szakképzettség, a foglalkozás és a lakóhely (Sárosi & Tóth, 2009).

A migráció mérését nagyban nehezíti az a tényező is, hogy a nemzetközi vándorlásnak számos típusa létezik, és többféle szempont alapján lehet csoportosítani. Ahogy az 1. táblázatban láthatjuk, akár demográfiai, iskolai végzettség szerinti, időtartam, jogszerűség és egyéb szempontok alapján is vizsgálhatjuk a migrációt, és több csoportba sorolhatjuk be az ebben résztvevő személyeket.

1. táblázat: A migráció típusai

Kategóriák	Típusok
<i>demográfiai szempontból</i>	női migráció, gyermekmigráció, ifjúsági migráció, időskori migráció
<i>iskolai végzettség szerint</i>	alacsony vagy magas iskolai végzettségűek
<i>motiváció alapján</i>	munkavállalási, oktatási, nyugdíjas, családdegyesítés, házassági célból, védelmet kereső (menekülés)
<i>időtartam alapján</i>	rövid idejű, hosszú idejű, szezonális, cirkuláris
<i>körülmények alapján</i>	önkéntes, kikényszerített, láncmigráció
<i>jogszerűség alapján</i>	legális vs. illegális; munkavállalási, tanulmányi vagy menedékkérellem benyújtása céljából
<i>térbeliség alapján</i>	rövid távú migráció, hosszú távú migráció, nemzetközi / transznacionális migráció, belföldi migráció, faluból városba irányuló migráció, városból faluba irányuló migráció, hazatérő migráció, körkörös (cirkuláris) migráció

Forrás: Fassmann & Musil (2013, p. 13.) alapján

3. A magyarországi vándorlási adatok története a XX. század közepétől

Ha valaki a II. világháború és a rendszerváltás közötti időszak nemzetközi vándorlását szeretné vizsgálni hazánkban, akkor komoly nehézségekbe ütközhet. Ebben a periódusban a bevándorlókra, illetve a kivándorlókra vonatkozó adatok hivatalosan nem léteztek, vagy titkos jellegük miatt nem voltak elérhetőek. A Központi Statisztikai Hivatal az 1956-os forradalom kapcsán végzett adatgyűjtést az emigránsokkal vagy a harcok során elesettekkel kapcsolatban, de erről csak 40 év után lehetett először olvasni Illés Sándor és Hablicsek László (1996) tanulmányában.

A fentiek alapján a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlással kapcsolatos adatokról a rendszerváltásig alig lehetett tudni valamit. A vándorlásban résztvevők és az ő családtagjaik sem beszéltek ezekről, hiszen politikai szempontból hátrány érhetette őket. Másik oldalon az államhatalomnak sem állt érdekében az, hogy ezekkel kapcsolatban nyilvánosságra hozzon bármilyen adatot (Sárosi & Tóth, 2009).

A rendszerváltás után a határon túli magyarság bevándorlása miatt Magyarországon bevándorlási többlet keletkezett, ezért a kutatások főleg a bevándorlásra fókuszáltak. Általánosságban megállapítható, hogy a hazánkban történő kivándorlással foglalkozó kutatások száma elmarad a befelé irányuló vándorlásról szóló kutatások mennyiségétől. Ez egyrészt módszertani nehézségekre vezethető vissza, mivel a regiszterek külföldön találhatóak, másrészt kutatásfinanszírozási problémákra, vagyis inkább a bevándorlást vizsgáló kutatásokat támogatták a 2000-es években (Németh, 2016).

A 2004. évi uniós csatlakozás és a 2011. évi munkaerőpiaci nyitás óta a korábbiakhoz képest nagyobb figyelem összpontosul az emigrációs kutatásokra (Hárs, 2012; Gödri & Felek, 2013; Gödri et al., 2014; Blaskó & Natalie, 2014).

4. A vándorlásstatisztika témakörei és adatbázisai

A rendelkezésre álló statisztikák között megkülönböztetünk törvényileg előírt statisztikákat (pl: Központi Statisztikai Hivatal vagy az Eurostat által gyűjtött adatok körét) és valamilyen közigazgatási szerv napi működése során előállított gyakorlati statisztikákat (pl: Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság statisztikái). Ezek a statisztikák leginkább két fő tényezőre fókuszálnak: a vándorlásban résztvevők számára, és azok állampolgárságára és születési országára.

A népszámlálások közül Magyarországon először a 2011. évi népszámlálás kérdezett rá a külföldön élő háztartástagok létszámára, illetve a Magyarország népességéhez tartozó személyek korábbi, migrációs tapasztalataira. A kérdéssel foglalkozott a két népszámlálás között megvalósuló 2016. évi Mikrocenzus is, illetve a legutóbbi, 2022. őszi adatfelvétellel zajló census is.

A vándorlásstatisztikában rendelkezésre álló adatok megkülönböztethetőek vonatkoztatási alapjuk szerint is. Ha egy adott állapotra, időpontra és területi egységre vonatkoznak, akkor ún. stock (állapotmutató) adatokról beszélünk, ha azonban egy adott időszakra, akkor ún. flow (folyamatmutató) adatokat értünk alattuk.

A migráció jelenségének kutatása során Sárosi és Tóth (2009) szerint alapvetően három fő adatforrást lehet használni:

1. Adminisztratív nyilvántartások (népesség-, az idegenrendészeti nyilvántartások, a munkavállalási engedéllyel, az egészségbiztosítással rendelkezők nyilvántartásai, valamint az adóhivatal regiszterei): ezeknek a funkciója alapvetően közigazgatási szempontú, és ezért az adatgyűjtési struktúrájuk is ennek megfelelően vannak kialakítva, kevésbé jelennek meg kutatási szempontok. Adattartalmukban és mélységükben különböző szinten vannak, ezért nehéz az egységesítés. További nehézséget okoz az - ha ezeket a migránsok számának meghatározására szeretnénk használni -, hogy ezekben csak azok jelennek meg, akik adott esetben bejelentési kötelezettségüknek eleget tesznek. Ha ezt nem teszik meg az érintett személyek, akkor ezeknek a nyilvántartásoknak a pontatlansága nő.
2. Határstatisztika: ilyen adatbázisokkal csak azok az országok rendelkeznek, amelyek határellenőrzést tartanak fent – pl: a schengeni országok esetében nem létezik ilyen –, de a határon átvélő mozgások nagysága által nem biztos, hogy pontos képet kapunk a nemzetközi vándorlás mértékéről. Ez abban az esetben releváns, ha szigorúan ellenőrzött határrendszer működik.
3. Megkérdezéses módszerek, adatgyűjtések: láthatjuk, hogy az adminisztratív típusú nyilvántartások nem elégítik ki teljes mértékben a kutatók kíváncsiságát, ezért szükség van olyan primer adatfelvételekre is, amelyek szélesebb spektrumban tudnak adatokat gyűjteni a migráció jelenségéről. Ilyen adatfelvételek segítségével több információt kapunk a vándorlásban résztvevők társadalmi és gazdasági jellemzőiről, valamint ennek munkaerőpiaci és szociális hatásairól. Ide tartoznak a teljes körű (pl: népszámlálások) vagy a mintán alapuló adatfelvételek (pl: mikrocenzusok, munkaerőfelvételek vagy háztartási adatfelvételek).

Felmerülhet a kérdés, hogy ha ennyi nyilvántartás és adatfelvétel készül, akkor miért mondják a szakértők azt, hogy pontosan nem lehet megmondani a nemzetközi vándorlásban résztvevők számát. Ahogy a 2. táblázatban is láthatjuk, a kivándorolt magyar állampolgárok számát illetően nagy különbségek vannak az egyes adatbázisok között. Ezek okaira a következő fejezetben térek ki részletesen.

2. táblázat: Kivándorolt magyar állampolgárok száma a vonatkozó adatbázisok alapján

	Élert népesség definíciója	Az adatforrás típusa	Dátum	Az érintettek száma (ezer fő)
Mikrocenzus, 2016	Magyarországi (volt) háztartással rendelkező, átmenetileg vagy tartósan külföldön tartózkodó személyek, akiknek Magyarországon van, volt az állandó otthonuk	Adatgyűjtés	2016. október 1.	265
Népszámlálás, 2011	Magyarországi (volt) háztartással rendelkező, átmenetileg vagy tartósan külföldön tartózkodó személyek, akiknek Magyarországon van az állandó otthonuk	Adatgyűjtés	2011. október 1.	213
Nemzeti Egészség-biztosítási Alapkezelő (NEAK)	Külföldön biztosított magyar állampolgárok (önbevallás alapján)	Adminisztratív	2017. január 1.	120
Az Európai Statisztikai Rendszer (ESR) tükröstatistikái	Európa ^{a)} egyes országaiban élő magyar állampolgárok, az országok saját jelentései alapján	Adminisztratív	2016. december 31.	416
Munkaerő-felmérés (MEF)	Magyarországi háztartással rendelkező 15–74 éves, külföldi telephelyen dolgozók (ingázókkal együtt)	Adatgyűjtés	2016. IV. negyedév	116
SEEMIG-projekt	1989 után kivándorolt magyar állampolgárok, akik legalább egy éve külföldön élnek	Becslés	2013. I. negyedév	350
Az ENSZ tükröstatistikái	A világ országaiban élő magyar állampolgárok, illetve Magyarországon születettek, az országok saját jelentései alapján, kiegészítve becsült adatokkal	Becslés	2017. július 1.	637
OECD	Az OECD-országok saját jelentései alapján	Vegyes	2017. január 1.	120

* A háttérszínnel jelölt adatforrások felhasználásra kerülnek a KSH által közölt rendszeres vándorlásstatisztikában.

a) Az EU-28 tagállamai kivéve Ciprus, Málta és Spanyolország, ezen kívül tartalmazza Svájc, Norvégia, Liechtenstein, Izland, valamint Törökország adatait.

Forrás: Mikrocenzus 2016 10. kötet: Nemzetközi vándorlás p. 10.

5. Mérési nehézségek belföldön és külföldön

Ahogy eddig is láthattuk, a vándorlási statisztika nehezen egységesíthető, mivel különböző szempontok és célok alapján történik az adatok gyűjtése, továbbá azért is, mert kevés az olyan adatforrás, amelynek elsődleges célja a migráció számbavétele.

Elsőre gondolhatnánk azt, hogy a legbiztosabb adatforrások a törvényi szabályozás által előállított nyilvántartások, hiszen ebben pontos és naprakész adatok vannak az állampolgárokról, s mivel jogszabály által előírt kötelező bejelentési kötelezettség is terheli az embereket, ha változás áll be életükben, akkor ennek eleget is tesznek. A valóságban azonban láthatjuk, hogy a szabályozás ellenére nincs mindig így.

Az 1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról alapján belföldi lakcímváltozás esetén is köteles bejelentést tenni, azonban külföldi tartózkodás esetén jelenleg csak a végleges külföldi letelepedés céljából történő vándorlás során kötelező bejelentést tenni. Ezt 2013. március 1-ig a 3 hónapnál hosszabb ideiglenes tartózkodás során is meg kellett tenni, de azóta ez nem kötelező.

A Nemzeti Adó és Vámhivatal felé akkor köteles bejelentést tennie a külföldre vándorlónak, ha a jövőben biztosan nem lesz már magyarországi jövedelme.

Ugyanígy a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő felé is be kell jelenteni azt, ha valaki külföldön létesít biztosítási jogviszonyt, de ennek ellenére sokan megtartják az olcsó magyarországi egészségbiztosítást vagy külföldön magánbiztosítást kötnek.

Ezekkel az adminisztratív típusú adatbázisokkal alacsony költségek mellett tudunk az egyes időszakok között összehasonlító elemzéseket készíteni – ld. például Ligeti Anna Sára (2021) tanulmányát –, de számolni kell azzal, hogy a kapott eredmények csak a bejelentések mértékének megfelelően tükrözik az adott jelenséget.

A hazai adatforrásokon kívül segítséget jelenthetnek azok a külföldi regiszterek – más néven tükörstatisztikák –, amelyek mutatják a másik országban tartózkodó magyar állampolgárok számát, azonban teljes mértékben ezek sem fogják tükrözni a valóságban tapasztalható migrációs folyamatokat. Az egyik fő probléma, hogy a közölt adatokból nem lehet megállapítani, hogy a bevándorló magyar állampolgár Magyarországról vagy egy harmadik országból vándorolt-e be az adott országba, illetve az onnan elvándorló magyar állampolgár Magyarországra vándorol-e vagy sem. Ez a torzító hatás felerősödött 2011 után, miután a magyar Országgyűlés 2010. május 26-án elfogadta a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosítását, és ezzel bevezette az egyszerűsített honosítási eljárást. Az egyszerűsített honosítási eljárás lényege, hogy nem kell Magyarországon letelepedni a határon túli magyaroknak a magyar állampolgárság megszerzéséhez, és nem kell állampolgársági vizsgát tenni, de szükséges a magyar nyelv ismerete. Ennek következménye lett, hogy a tükörstatisztikák Magyarországról történő kivándorlás mérésére való használhatósága csökkent, hiszen az ezt követő években a külföldi országokban megjelenő magyar állampolgárok egy része sosem élt Magyarország területén, mindössze új állampolgárságot szerzett.

További nehézség a külföldi országok statisztikáival kapcsolatban az, hogy egyes esetekben igen eltérő nemzeti definíciókra és országonként különböző gyakorlatra épül az adatgyűjtés. Az Egyesült Királyságban például a hivatalos migrációs statisztika jelenleg használt legfontosabb forrása az International Passenger Survey (IPS) kérdőíves felmérése, Németországban pedig regisztrálják a legalább 3 hónapos tartózkodás céljával kiutazó munkavállalókat és tanulókat is (Csányi et al., 2021).

A rendelkezésre álló statisztikai adatokból látható, hogy a 2011-es munkaerőpiaci határnyitás után nőtt a Magyarországról történő kivándorlás mértéke, de ezek alapján legtöbbször csak a vándorlásban résztvevők számáról van információnk, arról nincsen, hogy milyen jellemzőkkel bírnak azok, akik elhagyják az országot. Az Eurostat adatai alapján az Európába irányuló migráció esetében van információnk a külföldön tartózkodó magyarok nem és életkor szerinti összetételéről, ez az adatforrás azonban nem ad lehetőséget további elemzésekre. Fontos lenne tudni azt, hogy a külföldre távozók az ország mely részéről mentek el, milyen a családi állapotuk, iskolázottsági szintjük, mi a foglalkozásuk. Nem tudjuk azt, hogy rövid- vagy hosszútávra mentek, illetve haza szeretnének-e jönni (Kapitány & Rohr, 2014).

Ezek miatt szükséges primer kutatásokat készíteni, amelyek által részletesen meg tudjuk ismerni a kivándorlók szociodemográfiai és munkaerőpiaci helyzetét, valamint jövőbeli migrációs szándékukat. A következőkben néhány ilyen kutatást szeretnék bemutatni:

SEEMIG projekt

A projekt 2012-2014 között valósult meg, melynek célja volt, hogy megbízható adatokat szolgáltatson a délkelet-európai migrációs, munkaerő-piaci és demográfiai folyamatokról. Kísérletet arra, hogy innovatív kutatási módszerek segítségével az elvándorlásra vonatkozó új típusú adatokat gyűjtsön Magyarországon és Szerbiában. A partnerek egy transznacionális adatbázist hoztak létre hosszabb távú nemzeti adatsorok alapján, azzal a céllal, hogy regionális jó gyakorlatot nyújtson. A projekt elősegítette a transznacionális együttműködés előmozdítását a statisztikai hivatalok, kutatóintézetek és a helyi önkormányzatok között.

YOUMIG kutatás

A YOUMIG keretében 2017–2019 között 8 ország 19 partnere dolgozott együtt, hogy támogassa a helyi önkormányzatokat a 15-34 éves korosztályba tartozó fiatalok migrációjában rejlő fejlődési potenciál kiaknázásában a Duna-régióban. A statisztikai hivatalok és a tudományos

szervezetek a helyi önkormányzatokkal együttműködve egy komplex transznacionális együttműködés keretében helyi fejlesztési stratégiákat hoztak létre az ifjúsági migráció jobb hatásmutatóin alapuló helyi fejlesztési stratégiák kialakítása érdekében.

Életünk fordulópontjai adatfelvétel

A társadalmi-demográfiai panel adatfelvétel a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet szervezésében 2001 óta zajló követéses vizsgálat, elsődleges célja a demográfiai folyamatok változásainak figyelemmel kísérése. A negyedik adatfelvételi hullám kapcsán a kutatásban egy nagyobb méretű kiegészítő mintavételre került sor. A kiegészítő mintavétel elsődleges célja volt a minta előregedésének és az elmúlt évtizedbeli minta-lemorzsolódásnak a pótlása volt, ám a kiegészítő minta címadatbázisa és a kérdezőbiztosi jelentések azt is lehetővé tették, hogy a külföldön élőkről kis erőfeszítéssel információkhoz jussanak a kutatók. Újszerű becslési eljárást dolgozott ki Kapitány Balázs és Rohr Adél (2014), amelynek célja az volt, hogy adatokat kapjanak a Magyarországon állandó lakhellyel rendelkező 18–49 éves magyar állampolgárok külföldi tartózkodásáról, illetve arról, hogy mely országokban élnek, valamint miért mentek ki. Akiket személyesen nem értek el a kérdezőbiztosok, róluk rokonoktól vagy szomszédoktól információt gyűjtöttek, és ha kiderült, hogy külföldön élnek, a hozzátartozóktól vagy szomszédoktól további kérdések feltételével gyűjtöttek migrációs adatokat. A mintában tapasztalt arányok alapján becsülték meg a külföldön tartózkodók számát.

Visszatérő migráció – szelekció, okok és hatások

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézetén belül jelenleg is futó kutatás során a migráció újabb aspektusát kívánják vizsgálni a kutatók. A célok között megjelenik többek között az, hogy milyen méretű és összetételű a Magyarországra irányuló visszavándorlás, milyen területi mintázata van, milyen tényezők és egyéni motivációk határozzák meg. A kutatás arra is keresi a választ, hogy a visszavándorlás is mutat-e szelekciót, ahogy az elvándorlás esetében is gyakran lehet tapasztalni.

6. Következtetések

A migráció folyamatának kutatása nem egyszerű feladat. Nemcsak azért, mert a modern kor által nyújtott lehetőségeknek köszönhetően a vándorlásban résztvevők gyorsan meg tudják változtatni tartózkodási helyüket, hanem azért is, mert a vándorlás iránya nem mindig egyvonalú, rendszeressége nem egyszeri, hanem változó intenzitású is lehet.

Ezeket az időbeli és földrajzi folyamatokat hivatalosan és érvényesen rögzíteni nagy kihívás a szakmai szervezetek számára, főleg úgy, hogy ebben partnernek kellene lenniük a vándorlások résztvevőinek.

Ha nemzetközi térben zajlanak ezek a mozgások, akkor az egyes országok közötti kooperációk alapvetően szükségesek ahhoz, hogy ezek a folyamatok leírhatóak legyenek, s általuk társadalmi-gazdasági előrejelzéseket lehessen tenni. Nemzetközi szervezetek régóta felismerték ennek a demográfiai folyamatnak a jelentőségét, tettek is ajánlásokat a közös definíciók és módszertanok kidolgozására, azonban a mai napig nincsen egységesen használt eszköztár ezen a téren. Az országok különböző módon gyűjtik az adatokat, a nyilvántartások az állampolgári fegyelmezetlenség miatt nem a pontos valóságot tartalmazzák, hanem annak csak egy szeletét.

A primer kutatások eredményei ki tudják egészíteni az adminisztratív nyilvántartások létszámra vonatkozó adatait, általuk leginkább a migráció mögött meghúzódó motivációkra és okokra tudunk következtetni, de a vándorlók létszámát ezek alapján sem tudjuk megmondani.

A jövőre vonatkozóan fontos lenne a nemzetközi vándorlás definíciójának egységesítése, majd ezt követően közös módszertanok kidolgozása. Mindez azért is nélkülözhetetlen, mert a migráció jelenségében is folyamatos változások történnek, és ezekre az új elemekre reagálni szükséges közigazgatási és kutatói szinten is.

Irodalomjegyzék

- Blaskó, Z. & Natalie, J. (2014). *Surveying emigration I. Report on the first stage of the SEEMIG pilot study in Hungary and Serbia*. Research report developed within the project 'SEEMIG Managing Migration and Its Effects – Transnational Actions Towards Evidence Based Strategies'. <https://www.demografia.hu/en/downloads/Projects/SEEMIG/outputs/SEEMIGPilotReport1.pdf> (Letöltve: 2022.12.05.)
- Csányi Z., Ligeti A. S., Novák J., Urbán F. & Zöldi L. (2021). A nemzetközi vándorlás fogalma és mérése a hazai hivatalos statisztikában. *Demográfia*, 64(1), 93–116. <https://doi.org/10.21543/Dem.64.1.3>
- Fassmann, H., Reeger, U. & Sievers, W. (Eds.) (2009). *Statistics and Reality: Concepts and Measurements of Migration in Europe*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789089640529>
- Fassmann, H. & Musil, E. (2013). Conceptual framework for modelling longer term migratory, labour market and human capital processes. SEEMIG Working Papers, No. 1.
- Gárdos, É. & Gödri, I. (2014). Analysis of existing migratory data production systems and major data sources in eight South-East European countries. SEEMIG Working Papers, No. 2. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest.
- Gödri I. & Feleky G. A. (2013). Migrációs tervek megvalósulása egy követéses vizsgálat tükrében. Az előzetes migrációs szándék, a várakozások és a külső elvárások szerepe. *Demográfia*, 56(4), 281–332.
- Gödri, I., Soltész, B. & Bodacz-Nagy, B. (2014). Immigration or emigration country? Migration trends and their socio-economic background in Hungary: A longer-term historical perspective. Working Papers on Population, Family and Welfare, No. 19. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest. <https://demografia.hu/en/publicationsonline/index.php/workingpapers/article/view/318>
- Illés S. & Hablicsek L. (1996). A külső vándorlások népesség hatásai Magyarországon 1955–1995 között. Központi Statisztikai Hivatal, Népességtudományi Kutató Intézet, Budapest.
- Hárs Á. (2012). Munkapiaci válságok, változások, válaszok. In Kolosi T. & Tóth I. Gy. (szerk.), *Társadalmi riport 2012*, 159–189. TÁRKI.
- Kapitány B. & Rohr A. (2014). Kivándorlás Magyarországról – egy új becslési eljárás eredményei. In Spéder Zs. (szerk.), *A család vonzásában*. Tanulmányok Pongrácz Tiborné tiszteletére, 2. szám, 67–85. KSH Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografuskonyvtar/article/view/2608>
- Ligeti A. S. (2021). A földrajzi mobilitás változó mintázatai: Átmeneti elvándorlás, tartós letelepedés és cirkuláris migráció a magyar állampolgárok körében. *Demográfia*, 64(2-3), 109–135. <https://doi.org/10.21543/Dem.64.2-3.1>
- Németh Z. (szerk.). (2016). Mikrocenzus 2016 – 1. A 2016. Évi mikrocenzus témakörei. Háttér tanulmányok a mikrocenzus programjáról és témaköreiről. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Sárosi A. & Tóth P. P. (2009). Mérési lehetőségek a nemzetközi vándorlástatisztikában. *Statisztikai Szemle*, 87(7–8), 712–728.
- Sironi, A., Bauloz, C. & Emmanuel, M. (Eds.) (2019). *Glossary on Migration*. International Organization for Migration (IOM).
- United Nations (1998). *Recommendations on Statistics of International Migration*. Statistical Papers, Series M, No. 58, Rev. 1.
- Jogszabályok:*
1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról
1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról
- Az Európai Parlament és a Tanács 1260/2013/EU rendelete az európai demográfiai statisztikákról
- Az Európai Parlament és a Tanács 862/2007/EK rendelete a migrációra és a nemzetközi védelemre vonatkozó közösségi statisztikákról, valamint a külföldi állampolgárságú munkavállalókra vonatkozó statisztikák összeállításáról szóló 311/76/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről